

כתרי תורה

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן
 רבי יפת (חסן) ב"ר רצון חוזה זלה"ה
 מרבני שרעב - ט' אדר ב' תשל"ג
 רבי דוד ב"ר משה אחריק זלה"ה
 רב בית דגן - ט' אדר תשל"ד
 רבי שלום ב"ר סעדיה מזרחי ערני זלה"ה
 מח"ס סוכת שלום עם"ט ב"ק - י"א אדר א' תרע"ג
 רבי אברהם ב"ר חיים נדאף זלה"ה
 מחבר שו"ת זכרוני אי"ש - י"ב אדר א' ת"ש
 רבי סעדיה ב"ר שמעון ברזילי זלה"ה
 רבה של גני תקוה - י"ב אדר ב' תשנ"ה
 רבי סעדיה ב"ר חיים נדאף זלה"ה
 מח"ס עץ החיים - י"ג אדר תרפ"ט
 רבי יחיא ב"ר נחום הלוי זלה"ה
 שד"ר ב"ר צנעא ורב שכונת כרם התימנים בת"א - י"ג אדר א'

לק"י • פרשת ויקחו לי תרומה ה'תשפ"א ב'של"ב • גליון מ"ג
• הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

הערות והארות יתקבלו בברכה בטלפון 0504139964 או במייל avish964@gmail.com

לע"נ ידיד ורע אשר שמחת התורה שבלבו ועל פניו האירה כל סביבותיו, זכה להרבין תורה ולהעמיד בתי מדרשות לשקידתה הרב רפאל אליהו אלעזר זצ"ל ביבלחט"א הרב צבי בלאט שליט"א ולע"נ הרב משה ב"ר שלום צאלה זצ"ל, ומרת אורית ב"ר מנחם ע"ה. ולזכות ביבלחט"א הרב אברהם ב"ר דוד לרפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל • אין לקרוא בשעת התפילות וקריאת התורה

כתר של"א"ש

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (כ"ה, ח')

כתב מהר"י קורייני זלה"ה במחמדי שמים, אל תקרי ושכנתי בתוכם אלא ושכנתי בתוכם, שאע"פ שאתם עושים מקדש הנה שכנתי בתוך כל אחד ואחד מכם. ורמז לזה כי ר"ת של פסוק זה עולים פ"ד גימטריא בליב"ם, כי הוא הזך שבאיברים ומל עליהם, ובו שורה ניצוץ השכינה שראוי למלך לשכן אצל המלך, וס"ת פסוק זה זה עולה שס"ה (עם הכולל), כי אותו ניצוץ השכינה שבלב שולח ניצוצותיו לכל שס"ה גידין ורמ"ח איברים ולנר"ן של האדם הצדיק. ודבריו עולים יפה עם הדרש הנפלא שהביא במדרש הגדול על כל פסוקי התרומה (שם, ג-ז) זהב כסף ונחושת וכו' עד אבני שהם ואבני מלואים, שכולם מכוונים כנגד גופו של אדם, עין שם בהרחבה. ומסיים 'אמר הקב"ה כיון שאני בודקן ומוצא אותן שלמים, אני שוכן בתוכם, דכתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' (ועי' תורה שלמה אות ס"ט מקורות נוספים לדרשה זו, וע"ע שם אות פ"א). וכיון שגופו של אדם מכוון כנגד המשכן וכליו, יש כאן גם בחינת מקדש בפועל. ומכאן יש לנו ללמוד נחמה גדולה בגלות, וכפי שדרש מהר"י גופאן זלה"ה (לקמן כ"ה, א) על הפסוק בתהלים (ע"ח, ס) ויטש משכן שלו, אהל שכן באדם. כי אע"פ שנחרב בית המקדש וכביכול נסתלקה שכינה למעלה. אם האדם מטיב מעשיו, שכינה שורה בקרבו. כי לא המקדש עיקר אלא המעשה, כי אין קידושו ועילויו תלוי אלא במעשיהם הטובים, הגורמים להשארת שכונתו, עכת"ד.

ועל דרך זה ביאר ג"כ את הפסוק (הושע י"א ט) בקרבך קדוש ולא אבא בעיר. כי בקרבך אשכון ולא אבא בעיר היא ירושלים ע"כ. ואף שפשוטו של מקרא אינו כן, כיעו"ש במפרשים, מצאתי ש"כ"ב ראב"ע (שם ועי' רד"ק), בקרבך קדוש, אע"פ שלא אבא בעיר, ע"ד הפסוק (דה"ב י"ח) כי האמנם ישב אהים את האדם על הארץ. ובאמת הוא מבואר בחז"ל וכמ"ש מהרי"ץ זלה"ה על האמור בסליחות (צור ישראל קדושו שחיבר זקנו מהר"ץ זלה"ה. ע"ח ח"ג קנט, ב) חזקי ואמצי את לבך לעבודת אהיך, כי הוא שוכן בקרבך בישרך את פעליך. כמ"ש רז"ל ע"פ בקרבך קדוש, כי הקב"ה שכן בתוך בני ישראל בקרבם ובעצמם. וכוונתו להא דא"ר אלעזר בתענית (יא, א) שאין לו לאדם לצער עצמו ולהתענות, ויחשוב כאילו קדוש בקרבו שנאמר בקרבך קדוש, ע"ש. וכ"כ מוה"ר אבצ"ן זלה"ה במנוחת המת (שערי שלמה עמ' רמ"א), ע"ש.

ויה"ר שנוכה לכך כמ"ש בתיקוני זהר (תקונא שתיאאה, כב, ב) זכאה איהו מאן דמתקן לה דירה נאה בלביה וכלים נאים באיברים דיליה. ועי"ז נזכה גם להשראת שכונתו בבנין ביהמ"ק בב"א. שבת שלום.

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' לעילוי נשמת אביו רבי יחיא ב"ר יצחק עומסי זלה"ה - נלב"ע כ"ז אלול התש"פ האם מוקף יכול לקרוא את המגילה לפרוז

א] בשנה זו הכל קוראים את המגילה ביום ששי. והנה בשאר שנים שהמוקפין קוראים את המגילה בט"ו, אם קרא המוקף לפרוז ב"ד י"א שיצא ידי חובתו (ירושלמי מגילה פ"ב ה"ג, ב"י הגר"א סי' תרפ"ח ס"ד, כה"ח שם ס"ק כ"ז) ויש חולקים (פרי"ח שם, וראיתו מהמפורש בבבלי מגילה ב. שזמנו של זה אינו כזמנו של זה). אמנם כאשר כולם קוראים ב"ד, מסתברא דמכיון שזמנם שווה, מוציאין זה את זה יד"ח (הגר"ש דבליצקי בספרו פורים משולש פ"א הע' ג, הגר"צ פראנק בקונטרס ימי הפורים סי' ח). וי"א שקריאת המוקפין המקדימין ליום ששי היא מדרבנן, מפני הגזירה שלא יוציא את המגילה ד' אמות ברה"ר (טורי אבן מגילה ה.). ולפ"ז, אין מוקף מוציא פרוז אף בשנה זו (מקראי קודש סי' נ"א). ולהיפך הפרוז, נראה בפשטות שמוציא הוא את המוקף. אלא שיש סוברים שקריאת המוקפין היא תשלומין לשבת ולא שתקנו זמנם ביום ששי ולפ"ז אין הפרוז מוציא את המוקף יד"ח (ע"פ המשנ"ב סי' תר"ץ ס"ק א' שהקריאה ביום ו' למוקפין נחשב שלא בזמנה).

והלכה למעשה הורה מרן הגר"י רצאבי שליט"א, שמן הדין נראה דמכיון שהכל קוראים את המגילה ביום זה, אין לחלק בדרגת החיוב ואף המוקף מוציא את הפרוז.

ברכות המגילה לנשים

ב] בקריאת המגילה לנשים, יש לברך לפנייה ואף לאחריה (דלא כהרמ"א בסי' תרצ"ב ס"א). והקורא להם אחר שיצא כבר בקריאת המגילה בבית הכנסת, אף ש"א שאין לברך לנשים מפני שיש לחוש שתחסר מלשמוע איזו תיבה (אור לציון ד' פ' נ"ד ס"ג) מנהגנו שמברכים להן להוציאן יד"ח (שו"ע סי' תרצ"ב ס"ג, שת"ז שם ס"ק ו', מהרי"ץ ע"ח דף קס"ד). אמנם, בזמננו שהנשים יודעות לברך, עדיף שהן תברכנה בעצמן (מג"א סי' תקפ"ה ס"ק, שת"ז שם ס"ק, מהרי"ץ ע"ח דף ע' ע"א) וכבר כתבנו בעלון כתרי תורה (גליון כ"א) שכן דעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א שבמגילה הנשים תברכנה לעצמן. אך כאשר קורא להן ואין אשתו בנייהם, יברך הוא מפני הצניעות, ואז יברך אף את ברכת שהחיינו שכן המנהג פשוט אצלנו.

כמה הוא שיעור מתנות לאביונים

ג] נחלקו הפוסקים מהו שיעור מתנות לאביונים. י"א ששיעורה ג' ביצים שהוא שיעור סעודה, ושמה הטעם כדי שאף לעני תהא סעודה. (שו"ת ורע יעקב סי' ל"א והובא בשע"ת סי' תרצ"ד, דרשות חת"ס דף קצ"ז) וי"א, אפילו פרוטה לכל אביון כדון מצות צדקה (ריטב"א מגילה ז. שבלי הלקט עניין פורים סי' ר"ב). אמנם יש שכתבו שאינה מדין צדקה גרידא, אלא מדין שמחה (ריטב"א שם ע"ב), ולכן ראוי בזמננו לתת מתנה שיש בה שמחה, ומפורסם בשם הגר"ש אלישיב, שהשיעור הוא חמישים שקלים. אמנם נראה דלאו דוקא סכום זה אלא אף פחות מכך ויתכן אף שלושים שקלים (ישא יוסף ח"ג סי' קצ"ב, שפעמים כך הורה לשואלים).

ולמעשה אמר לי מרן הגר"י רצאבי שליט"א שמעיקר הדין השיעור הוא פרוטה וכמו דפשיטא ליה לריטב"א, והרוצה לתת מתנה חשובה שיש בה שמחה, אף שאי אפשר לנקוב בזה סכום קבוע, כיון שהוא משתנה מזמן לזמן, מ"מ לפי מה שנראה כעת, הסכום הוא עשרה שקלים או עשרים.

זמן סעודת פורים כשחל בערב שבת

ד] השנה, בני הפרזים אוכלים את סעודת פורים בער"ש. הנה קי"ל שסעודה שאינו רגיל בה בימות החול אסור לקבעה בער"ש וכל היום בכלל האיסור (שו"ע סי' רמ"ט ס"ב). אמנם סעודה שזמנה קבוע בערב שבת, מותר (רמ"א שם ולא השמיטו השת"ז). ויש לעשותה בשחרית והיינו קודם חצות היום 11:50 בערך] (רמ"א סי' תרצ"ה ס"ב, משנ"ב שם ס"ק י). ואם אירע ולא התחילו קודם חצות, יתחילו קודם שעה עשירית 3:10 בערך] (מג"א רמ"ט ס"ק, משנ"ב שם). ובדיעבד יעשוה קודם השקיעה, אלא שבהגיע זמן בין השמשות, יצטרכו להפסיק אכילתם ולקדש ואח"כ ימשיכו וכמבואר בשו"ע (סי' רע"א ס"ד). ועל כל פנים, החכם עיניו בראשו שלא יאכל כל שבעו, מפני כבוד השבת, והכל לפי מה שמכיר בעצמו שיאכל את סעודת השבת לתיאבון (כה"ח סי' רמ"ט ס"ק יד).

ולמעשה הורה מרן הגר"י רצאבי שליט"א כי בשנה זו יש להתאמץ הרבה להתחיל הסעודה לפני חצות. ויש להוסיף כי לדידן, בלאו הכי העיקר הוא בכל שנה, להתחיל את סעודת פורים לפני הצהריים, כדרך שעשתה אסתר בשחרית (מהרי"ץ ע"ח דף קס"ז ע"א. ועי' שעה"ס סי' קכ"ג בעיני יצחק אות י"ג).

פטור גוים ונשים במחצית השקל במשנת רבותינו

דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי: וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונזופית (כ"ה, ב')

פסוק זה נאמר על מחצית השקל

א] במדרש הגדול דרש מפסוק זה למעט גוים ונשים ממחצית השקל (ובדלקמן), ויש להבין הלא הפסוק עוסק בתקומת המשכן. אכן דבריו מבוארים ע"פ הא דא"ר חגי בשם רשב"נ (שקלים ב, ב) שלש תרומות נאמרו בפרשה זאת, תרומת אדנים ותרומת שקלים ותרומת המשכן. דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה, זו תרומת אדנים. מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי, זו תרומת שקלים. וזאת התרומה אשר תקחו מאתם, זו תרומת המשכן.

וביאר שם בתקלין חדתין, דתרומת המשכן מפורשת זהב כסף ונחושת וכו' שהם למלאכת המשכן, ותרומת שקלים שהיו לוקחים ממנה קרבנות (כדאיתא שם ריש פ"ד) ילפינן ממילת תרומתי דמשמע תרומה שלי, לקרבנות שהם לגבוה. וממילא התרומה הראשונה שנזכרה בפסוק אתיא לתרומת אדנים, דתרומת מחצית השקל שהיתה בימי משה, לקחו ממנה לאדנים. נמצא דפסוק דויקחו לי תרומה במחצית השקל מיירי, תחילה של משה שהיה לאדנים ואח"כ של דורות שלוקחים ממנו קרבנות.

מיעוט גוים ממחצית השקל

ב] וכעת נבוא לבאר דברי מדה"ג, דבר אך בני ישראל, בני ישראל מביאין תרומת שקלים ואין הגוים מביאין תרומת שקלים. יכול לא יהיו מביאין תרומת שקלים אבל יהיו מקדישין לבדק הבית, ת"ל אשר תקחו מאתם, מאתם ולא מאת אחרים. הרי דמהפסוק הראשון העוסק במחצית השקל התמעטו משקלים, ומפסוק וזאת התרומה העוסק בתרומת המשכן שיש ממנה גם לבדק הבית, התמעטו גם מתרומת בדק הבית.

ג] ובתורת כהנים (כ"ב כ"ה, ס"פ ו') ממעט לחיוב שקלים בנכרי מדרשה אחריתא, מנין שאין מקבלים שקלים מן העכו"ם, ת"ל ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אהיכם מכל אלה. אין לי אלא תמידים שהם קרויים לחם, שנאמר (במדבר כ"ח, ט') את קרבני לחמי לאשי, שאר כל הקרבנות מנין, ת"ל מכל אלה. הרי דכיון שגוי אינו יכול להביא קרבנות ציבור, ומעות הללו הם לתמידין ומוספין וכו', אינו בכלל החיוב. ומקרא זה יליף הרמב"ן בספר המצות (שכחת הלאוין ח') מצות לא תעשה, שלא נקבל שקלים מן הגוים ולא נצרף אותם עצמו בקרבנות הציבור. וע"ש במגילת אסתר דהרמב"ם אינו חולק אלא שאינו מונה לאו זה דהוי לאו כללי. וע"י מנחת חינוך (מצוה רצ"ב) דאם קבל הכהן והקריב מהן קרבן ציבור, לוקה.

מיעוט נשים ממחצית השקל

ד] ואח"כ מייתי מיעוט לנשים, יכול יהו הנשים חייבות בתרומת שקלים, ת"ל בני ישראל, בני ישראל חייבין ואין בנות ישראל חייבין. או יכול הקדישו לבדק הבית אין מקבלין מהן, ת"ל תקחו את תרומתי, לרבות את הנשים, ואומר כל איש ואשה אשר נדב ליבם אתם וכו' (ל"ה, כ"ט). ונראה דהלימוד הוא מכפל הלשון, ויקחו לי תרומה ואח"כ תקחו את תרומתי, ואף שמילת תרומתי נדרשת לתרומת שקלים וכדלעיל, עדיין יש כפל במילת ויקחו, ש"מ לרבות את הנשים שגם מהם תקחו לבדק הבית. אלא דהוקשה לחז"ל הלא

קרא דתקחו את תרומתי לאו בתרומת המשכן מיירי, לכך הביאו גם קרא דכל איש ואשה אשר נדב לבם אותם, דמשמע שגם הנשים התנדבו, המגלה לנו לדרוש את כפל הלשון לרבות נשים לבדק הבית. אך ומהאיי קרא לבד לא ילפינן, דלא מיירי על תרומה ממש אלא שהתנדבו למלאכה כגון לטויות העיזים האמורה שם בפרשה.

והנה הקשה הריטב"א (קדושין לו, א) כיון דכתיב דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה הרי נתמעטו נשים (כדדרשינן שם בגמרא וסמכו בני ישראל, ולא בנות ישראל), וא"כ היכי כתיב (ל"ה, כ"ב) ויבואו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו חח וזנום וכו', הלא לא נצטוו בתרומת המשכן ווצ"ע דפסוק זה פירש"י שהביאו חח וזנום בעודן על הנשים, א"כ האנשים התנדבו לא הנשים, ע"ש. והריטב"א תירץ שהביאו אע"פ שלא נצטוו. א"נ שכיון שהתרבו לקרבנות נדרים ונדבות בכ"ש מגויים שנודרים נדרים ונדבות כישאל, ה"נ נתרבו לנדבת המשכן, ע"ש. ולהאמור קושיא מעיקר ליתא דנתרבו לבדק הבית.

ה] ומצינו לרבותינו הראשונים עוד מיעוטים לנשים, הרמב"ם בספר המצות (מצוה קע"א) כתב, ואמר זה יתנו כל העובר על הפקודים (ל"ג), והוא מבואר שמצוה זו אין נשים חייבות בה, שהכתוב הוא כל העובר על הפקודים. ורבינו עובדיה (פ"א מ"ג) דריש מיעוטא דנשים מקרא דונתנו איש כופר נפשו (שמות ל"ב), איש ולא אשה. וכ"ה בפירוש הרא"ש לשקלים (שם מ"ג).

ו] והנה כתב המאירי דשקלים מ"ע שהזמן גרמא, ולכך נשים פטורות (ע"י שקל הקודש פ"א ה"ז בביאור"ל ד"ה אבל לא נשים, מדוע חשיב שהזמן ג). וא"כ יקשה מדוע בעינן הנך מיעוטי מקרא. ובמנחת חינוך (מצוה ק"ה) איתא דא"י מ"ע שהזמן ג יעו"ש.

אכן מהר"ש עדני זלה"ה במלאכת שלמה (שם מ"ה) כתב בשם מהר"ש סירילאו דנשים משהביאו ב' שערות תובעין אותן לתת אך לא ממשכנים אותן, והביא מפ"י הרא"ש (אינו לפנינו) שכתב, אע"ג דשקלים מ"ע שהזמן גרמא היא, מ"מ תביעה איכא דכסף הכפורים נינהו וכולם בעי כפרה עכ"ל. וע"פ דבריו י"ל דלהכי נמי בעינן דרשה למיעוטא, ולא ממעטינן להו מצד מ"ע שהזמן ג. וכע"ז מצאתי להדיא להמב"ט בקרית ספר (ריש הלכות שקלים) שהביא דרשת הרמב"ם בסה"מ למעטן מקרא דכל העובר על הפקודים, וכתב ואע"ג דמ"ע שהזמן ג, כיון דכתיב הכא איש כופר נפשו, הו"א דחייבים ומקבלין מהן. (ועי' אוה"ח כ"ה ב' ד"ה עוד נראה בדקדוק, וצ"ע).

חיוב נשים בזכר למחצית השקל

ז] הרמ"א (ס"י תצ"ד סעיף א') העלה את המנהג לתת קודם פורים מחצית מן המטבע הנהוג באותו הזמן, זכר למחצית השקל שהיה ניתן באדר. ובשתילי זיתים העלהו אף שלא נהגו בזה בקהילותינו (כמבואר בשע"ה ס"י קכ"ב סעיף ו'). והעיר דנשים ועבדים וקטנים פטורים, וצ"ע למקור הדין 'משנה'. והיא מתניתין דשקלים הנזכרת (פ"א מ"ג). דכיון שהמנהג הוא זכר למחצית השקל ובה נשים פטורות, אין לחייבן לעשות לה זכר. אכן המג"א (סק"ג) הביא בשם הגהות מנהגים (פורים אות מ"ט) דנשים וילדים חייבים, והעיר עליו ולא ידעתי מנא ליה. ושמא י"ל דכיון דבא מחצית השקל לכפר, ונשים שייכות בכפרה, וכמו שנתבאר לעיל דלהכי אף דהוי מ"ע שהזמן ג לא נפטרו, ואף שלמעשה נתמעטו מחיוב מהנך דרשות דלעיל, אכתי שייכים הם במצוה זו דקיי"ל נשים ועבדים וקטנים, אם נתנו מקבלין מהן (ע"י שקלים שם ג, ב וברמב"ם פ"א משקלים ה"ב), להכי נהגו גם הם ליתן.

מורכי רבותינו - מוהר"ר אברהם ב"ר חיים אלנדאף זלה"ה

רבינו, עמל כל ימיו בתורה, וכבר מנערותו עסק בהרבצתה, וכך כתב בהיותו בן י"ג שנה כבר היה לי ישיבה ללמוד בלילה מאחר חצות עד הבוקר, משנה עם פירוש הרמב"ם בל"ע ופירוש רבינו עובדיה, עם חברים בגילי, והיו גם אנשים גדולים באים ללמוד' ובעונותנו הסתיר שהיה הוא מוסר השיעורים וזה בהיותו בן י"ג. שנה לאחר מכן קבע עצמו ללמוד בכל יום מהבוקר השכם ועד הצהרים לפני מוהר"ר שלום מנצורה ולה"ה בביתו תלמוד ופוסקים, עם חברות נערים שקדנים וביניהם רעו מה"י יצחק הלוי זלה"ה, סדר לימוד זה היה מתחדש שוב אחר חצות עד הבוקר, ולעיתים עוד כמה שעות בתחילת הלילה. רבינו זכה לעלות לאה"ק בשנת התרנ"א וכבר בשנת התרנ"ב פעל בעניני הקהילה לבקשת נכבדי העדה, עד שייסד עם מוהר"ר שלום אלשיך זלה"ה בשנת התרס"ח את ביה"ד לק"ק תימן בירושלים. בערב ימיו התגורר בת"א שם התנתק מעסקי הציבור והיה יושב ועמל בתורה מתוך דוחק גדול, ער"ש אחד באה רעייתו הרבנית לבקש מעות להוצאות שבת משראה כי כלתה הפרוטה מן הכיס אמר לה ישועת ה' כהרף עין ושוב לתלמודו. לא ארכה השעה ובא אדם לבקש מרבינו שיכתוב לו איזה מכתב שהיה נצרך לו, ותכף שילם לו בעד מלאכתו. זיע"א